

POSTANOWIENIE

Dnia 11 kwietnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Wojciech Katner (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek

SSN Karol Weitz (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku K. S.
przy uczestnictwie B. P., D. M., M. A. i L. R.
o stwierdzenie nabycia spadku,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 11 kwietnia 2019 r.,
zażalenia uczestniczki postępowania D. M.
na postanowienie Sądu Okręgowego w P.
z dnia 16 lipca 2018 r., sygn. akt II Ca (...),

**uchyla zaskarżone postanowienie, pozostawiając
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w
orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 28 kwietnia 2017 r. Sąd Rejonowy w W. w sprawie z wniosku K. S. z udziałem B. P., D. M., M. A. i L. R. o stwierdzenie nabycia spadku stwierdził, że spadek po M. S., zmarłym w dniu 12 marca 1995 r. w K. i tam ostatnio zamieszkałym nabyli żona M. S. w 5/20 częściach oraz dzieci D. M., L. R., M. A., I. S. i B. P. - każde z nich po 3/20 części, (pkt 1), jak również, że spadek po M. S., zmarłej w dniu 5 lipca 2000 r. w K. i tam ostatnio zamieszkałej nabyły dzieci D. M., L. R., M. A., I. S. i B. - każde z nich po 1/5 części.

Sąd Rejonowy ocenił, że sporządzony w dniu 5 marca 1986 r. przez M. S. i M. S. wspólny testament alograficzny (art. 951 k.c.) jest nieważny, a jego konwersja na dwa testamenty ustne (art. 952 k.c.) nie jest w okolicznościach sprawy możliwa. W związku z tym Sąd orzekł o stwierdzeniu nabycia spadku po M. S. i M. S. przy zastosowaniu reguł dziedziczenia ustawowego (art. 926 § 1 i art. 931 § 1 k.c.).

Apelację od postanowienia z dnia 28 kwietnia 2017 r. złożył wnioskodawca K. S.

Postanowieniem z dnia 16 lipca 2018 r. Sąd Okręgowy w P. uchylił postanowienie z dnia 28 kwietnia 2017 r. i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu w W. do ponownego rozpoznania.

Sąd Okręgowy przyjął, że w świetle okoliczności sprawy stanowisko Sądu Rejonowego o niemożności konwersji nieważnego wspólnego testamentu alograficznego M. S. i M. S. z dnia 5 marca 1986 r. na dwa testamenty ustne jest nieprawidłowe. W ocenie Sądu Okręgowego konwersja ta jest możliwa i skuteczna. Nie można też przyjąć, że upłynął termin określony w art. 955 k.c., skoro przed swoją śmiercią oboje spadkodawcy, nie mając świadomości nieważności testamentu z dnia 5 marca 1986 r., nie mieli możliwości sporządzenia testamentu zwykłego. Oznacza to, że w okolicznościach sprawy należało przyjąć, że stwierdzenie nabycia spadku powinno nastąpić na podstawie testamentu z dnia 5 marca 1986 r. konwertowanego na dwa testamenty ustne, a nie na podstawie ustawy.

Według Sądu Okręgowego sytuacja, w której Sąd Rejonowy błędnie uznał, że nie jest możliwa - w okolicznościach sprawy - konwersja nieważnego wspólnego testamentu alograficznego pozostawionego przez spadkodawców na dwa testamenty ustne, wobec czego - nie dokonując oceny treści tych testamentów - orzekł o dziedziczeniu na podstawie ustawy, podczas gdy powinien był orzekać o dziedziczeniu zgodnie z treścią testamentów, oznacza, że Sąd ten nie rozpoznał istoty sprawy (art. 386 § 4 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.).

Zażalenie na postanowienie z dnia 16 lipca 2018 r. złożyła uczestniczka D. M. Zarzuciła naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. i wniosła o uchylenie zaskarżonego

postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w P. do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jeżeli Sąd drugiej instancji ocenił, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy i na podstawie art. 386 § 4 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. uchylił zaskarżone apelacją postanowienie orzekające do istoty sprawy oraz przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji, kognicja Sądu Najwyższego rozpoznającego zażalenie wniesione na podstawie art. 394¹ § 1¹ w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. obejmuje zbadanie, czy zaistniała w sprawie sytuacja procesowa należy do kategorii sytuacji polegających na nierozpoznaniu istoty sprawy (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12, OSNC 2013, Nr 4, poz. 54; z dnia 10 stycznia 2013 r., IV CZ 166/12, niepubl.; z dnia 5 lipca 2013 r., IV CZ 65/13, niepubl.; z dnia 5 marca 2015 r., V CZ 126/14, niepubl.).

Do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wtedy, gdy Sąd pierwszej instancji zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, błędnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialnoprawna unicestwiająca roszczenie albo przesłanka wykluczająca jego skuteczne dochodzenie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1936 r., C 1839/36, Zb. Orz. 1936, poz. 315, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2015 r., V CZ 126/14, niepubl.). Przykładem jest oddalenie powództwa z powodu błędnego przyjęcia, że dochodzone roszczenie jest przedawnione (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12, nie publ., z dnia 2 czerwca 2016 r., I CZ 32/16, nie publ.), przy założeniu jednak, że Sąd jednocześnie nie zbadał kwestii istnienia dochodzonego roszczenia. Reguły te należy odpowiednio stosować przy ocenie, czy nie doszło do nierozpoznania istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym (art. 13 § 2 k.p.c., por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 2018 r., V CZ 43/18, nie publ., z dnia 25 stycznia 2019 r., IV CZ 82/18, nie publ.).

Wskazana przez Sąd Okręgowy okoliczność, że Sąd Rejonowy miał błędnie wykluczyć - w okolicznościach sprawy - możliwość konwersji nieważnego

wspólnego testamentu alograficznego pozostawionego przez spadkodawców na dwa testamenty ustne i w związku z tym - nie dokonując oceny treści tych testamentów - orzekł o dziedziczeniu na podstawie ustawy, podczas gdy powinien był orzekać o dziedziczeniu zgodnie z treścią testamentów, nie daje podstaw do uznania, że Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy.

Przedstawiona sytuacja jest przykładem rozbieżności w ocenie prawnej kwestii istotnej dla rozstrzygnięcia sprawy pomiędzy Sądem pierwszej instancji a Sądem drugiej instancji. W orzecznictwie Sądu Najwyższego jednoznacznie przesądzono, że taka rozbieżność nie oznacza, że w pierwszej instancji doszło do nierozpoznania istoty sprawy (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 2016 r., II CZ 113/16, nie publ., z dnia 20 stycznia 2017 r., I CZ 1/17, nie publ., z dnia 20 grudnia 2018 r., II CZ 79/18, nie publ., i z dnia 25 stycznia 2019 r., IV CZ 82/18, nie publ.).

Sąd Okręgowy, przyjmując własną ocenę prawną, powinien przeprowadzić w niezbędnym zakresie postępowanie dowodowe i samodzielnie dokonać dalszych ustaleń faktycznych niezbędnych do orzeczenia o nabyciu spadku na podstawie testamentów (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2016 r., IV CZ 66/16, nie publ., z dnia 20 stycznia 2017 r., I CZ 1/17, nie publ., z dnia 3 lutego 2017 r., II CZ 146/16, nie publ., i z dnia 25 stycznia 2019 r., IV CZ 82/18, nie publ.). W systemie apelacji pełnej Sąd drugiej instancji kontynuuje - w granicach zaskarżenia - merytoryczne rozpoznawanie sprawy (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008 r., Nr 6, poz. 55).

Gdy Sąd drugiej instancji, rozpoznając sprawę (art. 378 § 1 k.p.c.), zmienia lub uzupełnia ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, wymaganie zaskarżalności orzeczeń wydanych w pierwszej instancji (art. 78 Konstytucji RP) i dwuinstancyjności postępowania sądowego (art. 176 ust. 1 Konstytucji RP) nie zostaje naruszone (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 marca 2003 r., SK 8/02, OTK-A 2003, nr 3, poz. 20, postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 maja 2013 r., Ts 216/12, OTK-B 2013, nr 5, poz. 498, z dnia 6 października 2015 r., OTK-B 2015, nr 5, poz. 446).

Zarzut naruszenia art. 386 § 4 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. jest wobec tego trafny.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zdanie pierwsze w związku z art. 394¹ § 3 i art. 13 § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

jw